

בית המדרש "תפארת ירושלים"

אור לי' באדר תשס"ז – 27/2/07

Fonti per lo studio della Parashat Tezavè פרשת תצוה - זכור

1. בראשית פרק לו

יב. וְתִמְנַע הַיְתֵהּ פִּילְגֶשׁ לְאֵלִיפֹז בֶּן עֶשׂוֹ, וְתִלְדַּד לְאֵלִיפֹז אֶת עֲמֶלֶק אֶלֶה בְּנֵי עֵדָה אֲשֶׁת עֶשׂוֹ.
כב. ואחות לוטן תמנע

2. תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף צט עמוד ב

אחות לוטן תמנע מאי היא? - תמנע בת מלכים הואי, דכתיב (בראשית ל"ו) אלוף לוטן אלוף תמנע. וכל אלוף - מלכותא בלא תאגא היא. בעיא לאיגיורי, באתה אצל אברהם יצחק ויעקב ולא קבלוה, הלכה והיתה פילגש לאליפז בן עשו. אמרה: מוטב תהא שפחה לאומה זו, ולא תהא גבירה לאומה אחרת. נפק מינה עמלק, דצערניהו לישראל. מאי טעמא - דלא איבעי להו לרחקה.

3. שמות פרק יז

4. תלמוד בבלי מסכת שבת דף קיח עמוד ב

אמר רב יהודה אמר רב: אלמלי שמרו ישראל שבת ראשונה לא שלטה בהן אומה ולשון, שנאמר (שמות טז) ויהי ביום השביעי יצאו מן העם ללקט וכתוב בתריה ויבא עמלק.

5. מדרש תנחומא פרשת יתרו סימן ג

בשעה שבא עמלק הרשע להלחם בישראל מה כתיב שם? וילחם עם ישראל ברפידים מהו רפידים? שרפו ידיהן מן התורה ומן המצוות, ראה מה כתיב שם ויקרא שם המקום משה ומריבה? התחיל הקב"ה צווח לפניו: עד מתי אתם מנסים אותי עד מתי אתם מריבין אותי, ואף משה צווח מה תריבון עמדי ומה תנסון את ה', מה היו מנסין? רבי יהודה בר נחמיה ורבותינו, רבי יהודה אומר: כך היו מדיינין ואומרים: אם מספיק לנו מזונות כמלך שהוא נכנס למדינה והם מקלסין אותו ומכבדין אותו שהוא מספיק כל צרכיהם, נעבדנו ואם לאו נמרוד בו, ורבותינו אומרים: אם מהרהרין אנו בלבנו ויהא יודע מה אנו מהרהרין, נעבדנו ואם לאו לא נעבדנו, שנאמר 'היש ה' בקרבנו אם אין'.

רבי ברכיה אמר: בלבם היו משיחין והקב"ה נותן להם את שאלתם, שנאמר וינסו אל בלבם לשאל אוכל לנפשם וגו' (תהלים עח), אמר להן הקב"ה כך הרהרתם 'היש ה' בקרבנו חייכם הריני מודיע לכם לכך ויבא עמלק', ר' לוי אמר: למה הדבר דומה? לבן שהיה רוכב על כתף של אביו והיה רואה דבר של חפץ ואומר לו קח לי והוא לוקח לו פעם ראשונה שניה ושלישית, רואה אדם אחר, אמר ליה: ראית אביו? אמר לו אביו: אתה רכוב על כתפי וכל מה שתבקש אני לוקח לך ואת אומר ראית אביו? השליכו מכתפו ובא הכלב ונשכו, כך היו ישראל כשיצאו ממצרים הקיפן בענני כבוד, בקשו לחם, הוריד להם את המן שנאמר וימטר עליהם מן לאכול ודגן שמים נתן למוי (שם /תהלים ע"ח), בקשו בשר נתן להם שלו שנאמר 'שאל ויבא שלו וגו' וכן הוא אומר 'ותאותם יביא להם', הוא נותן להם כל צרכיהם והן אומרים 'היש ה' בקרבנו', אמר להן הקב"ה: כך הרהרתם, הרי הכלב נושך אתכם לכך ויבא עמלק'.

6. אבן עזרא שמות (הפירוש הארוך) פרק יז פסוק יד

וטעם כי מחה אמחה - בעבור שהכעיס את השם, כי אלופי אדום נבהלו מפחדו בעבור האותות שעשה במצרים ובים, וככה מואב ופולשת. והנה זה עמלק שמע גבורת השם בעבור עמו ישראל. והנה בא ממקום רחוק להילחם עם ישראל ולא פחד מהשם. וכן כתוב 'ולא ירא אלהים' (דברי' כה, יח).

7. רג"ו שמות יז, יד

כי מחה אמחה את זכר עמלק - אני אמחנו בידי החזקה עד שלא יהיה לו זכר מתחת השמים על שלא האמין בי וגבה לבו עד להשחית, ואף על פי שבמשנה תורה ציווה ה' מחיה זו לישראל, הנה ידע ה' כי לא ישלימו הגזירה, כי תמיד ישאר מזרעו לעולם עד אחרית הימים, שיעשה ה' זאת בכל נפלאותיו.

8. דברים פרק כה פסוק יז

9. רש"י דברים פרק כה פסוק יט

תמחה את זכר עמלק - מאיש ועד אישה מעולל ועד יונק משור ועד שה (שמואל א' טו ג). שלא יהא שם עמלק נזכר אפילו על הבהמה, לומר בהמה זו משל עמלק היתה.

מדרש תנחומא פרשת כי תצא סימן יא

יא) והיה בהניח ה' אלהיך לך, רבי עזריה ורבי יהודה בר סימון בשם רבי יהודה בר אלעאי אומר על שלשה דברים נצטוו ישראל בכניסתן לארץ, למנות עליהם מלך, ולבנות להם בית הבחירה, ולהכרית זרעו של עמלק, למנות עליהם מלך דכתיב (דברים יז) שום תשים עליך מלך, לבנות להם בית הבחירה דכתיב (שמות כה) ועשו לי מקדש, להכרית זרע עמלק דכתיב 'והיה בהניח ה' אלהיך וגוי תמחה את זכר עמלק', רבי יהושע בן לוי בשם ר' אלכסנדר אמר כתוב אחד אומר תמחה את זכר עמלק וכתוב אחד אומר 'כי מחה אמחה' (שם/שמות/ יז), כיצד יתקיימו שני כתובים אלו? עד שלא פשט ידו בכסא תמחה כשפשט ידו בכסא מחה אמחה, אפשר בשר ודם יכול לפשוט ידו בכסא של הקב"ה?! אלא ע"י שהחריב ירושלים שכתוב בה 'בעת ההיא יקראו לירושלים כסא ה'" (ירמיה ג) לפיכך 'מחה אמחה', ונאמר 'כי יד על כס יה מלחמה לה'" (שמות יז)

פסיקתא רבתי פרשה יב

"תמחה את זכר עמלק" – אמרו ישראל לפני הקב"ה: ריבון העולמים, אתה אומר לנו למחות את זכר עמלק?! בשר ודם אנו, לשעה אנו – אתה שחי וקיים לעולמי עולמים, הוי זכור! אמר להם הקדוש ברוך הוא: בְּנִי, אִין לְכֵס אֵלָא לְהִיּוֹת קוֹרָאִים פִּרְשֵׁת עֵמֶלְק בְּכֹל שָׁנָה וּמַעֲלָה אֲנִי עֲלֵיכֶם כְּאִילוֹ אַתֶּם מוֹחִים שְׁמוֹ מִן הָעוֹלָם.

רמב"ם הלכות מלכים ה, ה

וכן מצות עשה לאבד זכר עמלק, שנאמר תמחה את זכר עמלק, ומצות עשה לזכור תמיד מעשיו הרעים ואריבתו, כדי לעורר איבתו, שנאמר זכור את אשר עשה לך עמלק, מפי השמועה למדו 'זכור' בפה, 'לא תשכח' בלב, שאסור לשכוח איבתו ושנאתו.

רש"י דברים פרק כה פסוק יז

(יז) זכור את אשר עשה לך - אם שקרת במדות ובמשקלות הוי דואג מגרוי האויב, שנאמר (משלי יא א) מאזני מרמה תועבת ה', וכתוב בתריה בא זדון ויבא קלון.

רג"ו, דברים כה, יז

אשר עשה לך – ולא אמר 'אשר נלחם בך', כי לא עשה עמך מלחמה כדרך המלכים היוצאים על שכניהם לקחת ארצם מידם או לשלול שללם, שהרי אתה לא היית הולך נגדו, ולא היה לך עמו דבר, אבל בא בעבור שהכחיש בנפלאות ה' ונהג עמך מעשה נבלה וזהו 'אשר עשה לך'. בדרך – שלא היה לך עיר מושב או ארץ אחוזה אבל הייתם הולכי דרכים, ומה טעם להילחם עם עוברי אורח, שהיום הם כאן ולמחר יתרחקו מגבולו. בצאתכם ממצרים – ביד רמה, וענן ה' הולך לפניכם, והוא לא פחד ולא חת מפניו.

שד"ל דברים כה, יב

...והנה אחר שדיבר על מעשה רמייה זה, הזכיר רמייה אחרת שהיא אבן ואבן איפה ואיפה, ולחזק שנאת ההרמייה הזכיר עניין עמלק, שעשה בעקבה ויזנב בך כל הנחשלים אחריך, וציוה להכריתו ולזכור המשפט הנעשה בו, וזה למען נתרחק ממעשה הרמייה.

פירוש הרש"י הירש על דברים כה, יט

"לא תשכח". אל תשכח דבר זה אם יבוא יום ותרצה להידמות לעמלק וכמוהו לא תכיר את החובה ולא תדע את ה', אלא רק תבקש הזדמנות, בדברים קטנים או גדולים, לנצל את עליונותך כדי להזיק לבריות. אל תשכח דבר זה אם יבוא יום ותבקש להסיר מלבך את תפקידך ואת שליחותך כישראל, שקיבלת על עצמך בקרב האנושות. אל תקנא בזרי הדפנה שעולם סכל קולע לאותם המאוששים שהחריבו את אושר הבריות. זכור את האדמה רווית הדמעות המצמיחה את הדפנה לאותם הזרים. אל תשכח דבר זה כאשר יבוא יום ואתה עצמך תסבול מהגסות ומהאלימות של עמלק. שמור על קומתך הזקופה! שמור על האנושיות ועל ערכי הצדק שלמדת מפי אלהיך. העתיד הוא להם, וסוף האנושיות והצדק לנצח את הגסות ואת האלימות, ואתה בעצמך נשלחת כדי לבשר ולקרב - על-ידי עצם גורלך ודוגמתך - את הניצחון הזה ואת העתיד הזה. "לא תשכח" - וכדי שלא תשכח, "זכור" מזמן לזמן חֲדָשׁ בלבך את זכר עמלק ואת מה שנאמר לך על עתידו.